

адв. Маргарита Илиева,
Български хелзинкски комитет,
адрес: ул. „Върбица” № 7, ап. 49,
1504 София, BULGARIA,
Тел.: +35929440670

Ерик Фриберг,
Секретар на
Европейския съд по правата на човека,
Съвет на Европа,
Страсбург CEDEX 67075,
ФРАНЦИЯ

4 октомври 2012 г.

Уважаеми господин Секретар,

С настоящето първо писмо желаем да подадем жалба срещу Република България от/в името на Н. К., която до смъртта си на 19-годишна възраст в болницата на гр. Търговище е живяла в Дом за деца и младежи с умствена изостаналост „Св. Мина”, с. Стража, област Търговище (ДДМУИ - Стража).

Българският хелзинкски комитет (БХК), като независима неправителствена организация за защита на правата на човека, подава настоящата жалба от/в името на Н., защото тя няма роднини или близки, които приживе или след смъртта ѝ да са проявявали интерес към нейната съдба. С тази жалба целим защита, в обществен интерес, на основните права на един от най-уязвимите членове на обществото – дете (девойка) с ментални увреждания, затворено в институция, системно занемарявано там, вследствие на което лишено от живот, което поради липсата на достъп до правосъдие не би могло по друг начин да получи защита. Случаят е емблематичен за практиката на системно лишаване от жизненоважни здравни грижи на институционализираните деца с увреждания, като Н., от страна на националните власти, както и за отказа на тези власти ефективно да разследват причините за смъртта на институционализирани деца с увреждания, обект на съставомерна занемара, като Н.. В подкрепа на активната легитимация на БХК ще се опираме на аргументите, развити от жалбоподателите по делата *Валентин Кампеану (чрез Центъра за правни ресурси) срещу Румъния*¹ и *Български хелзинкски комитет (А) срещу България*².

Фактите

Н. е родена на 8 февруари 1988 г. в гр. Габрово. От двамата ѝ родители е известна само майка ѝ, за която няма данни някога да я е посещавала в институцията или по друг начин да е проявявала интерес към съдбата ѝ. С решение № 170 от 29 ноември 2002 г. на Окръжен съд – Търговище Н. е поставена под пълно запрещение.

¹ Жалба № 47848/08.

² Жалба № 35653/12.

Николина постъпва в ДДМУИ - Стража на 11 ноември 1998 г., където е разпределена в първа - най-тежката, група, за деца, които имат нужда от постоянни грижи и наблюдение. От свидетелските показания, събрани в хода на наказателното производство, образувано по повод нейната смърт, става ясно, че тя е била кротка, можела е да се движи и храни самостоятелно, като се е хранела „лакомо”, обличала се е с помощ, разбирала е речта на възрастните, макар че не е можела да говори и да изпълнява трудови задачи.

Преди да почине, в периода 15-25 октомври 2007 г., състоянието на Н. прогресивно се е влошило – спряла е да се храни, изпитвала е слабост до степен, да не може да се движи, имала е отоци по краката и кръвоизливи по цялото тяло.

На 17 октомври 2007 г. Н. е заведена на преглед при лекар, който ѝ е предписал неуточнена медикаментозна терапия. На 25 октомври 2007 г. отново е прегледана от лекар, който ѝ е поставил диагноза *остър тубулоинтерстициален нефрит* (остри възпалителни промени на бъбреците) и я е насочил към нефролог. Нефрологът, със същата диагноза, я е насочил за хоспитализация. На същата дата Н. е приета в Многопрофилна болница за активно лечение (МБАЛ) – Търговище, с диагноза *хеморагична диатеза, ДИК синдром* и *сепсис*. В епикризата за хоспитализация е посочено, че по данни от обслужващия дома персонал „от 1-2 месеца е получавала периодично кървене от венците, поява на хеморагични петна по кожата на цялото тяло, загуба на апетит. Имала е безсилие до невъзможност за самостоятелно движение. От около две седмици, след травма на дясното ухо, с инфекция, която се разпространила, състоянието на болната постепенно се влошило. Повишила температура по 39 С, по повод и на което е хоспитализирана.“ В епикризата няма данни детето да е страдало от кахексия или маразм (патологично недोхранване/ измършавяване от втора, съответно, трета степен), нито да е лекувано от това.

По досъдебното дело, образувано по-късно, е приложено копие от рапортната тетрадка на дома само за периода 15-25 октомври 2007 г. Така в производството не е установено какво е било състоянието на детето преди това.

В записа в тетрадката от 15 октомври е посочено, че е обработена рана на ухото на Н.. За тази рана записи преди това няма в цялата рапортна тетрадка.

Рапортната тетрадка, която съдържа записите за инкриминирания период, започва от 23.07.2007 г. БХК се сдобил с копие от нея по собствен почин, като я изиска официално от дома. Там се споменава, че детето не се храни, още на 27 юли 2007 г. Същото се сочи и на 29.07, когато е записано, че „трябва да я храни някой, сама не яде”, както и на редица дати през септември 2007 г. Информация за отоците по краката му има от 20.09.2007 г., когато е записано, че „цялата е оточена и подута, особено глезените“. (Не е ясно дали същите отоци не датират от още по-рано, защото рапортната тетрадка споменава оток на крака на детето и на 28 юли, както и на 2 август). На 24.09.2007 г. Н. е приета в болница, а на 26.09.2007 г. е изписана, като в рапортната тетрадка е записано, че е върната с отоци по краката, без терапия. За периода 4–15.10.2007 г. в рапортната тетрадка е отбелязано, че Н. е имала разстройство, като са ѝ били администрирани лекарствените препарати *лопедиум* (11.10) и *имодиум* (12-13.10). Следващият запис относно здравето на детето е този от 15.10, в който се говори за раната на ухото му.

Свидетел, разпитан в досъдебното производство, посочва, че по време на престоя си в МБАЛ – Търговище през октомври, когато умира, Н. е била връзвана за леглото с цел обездвижване.

На 31 октомври 2007 г., в 6.40 ч., Н. е починала в болницата в Търговище. Според протокол за аутопсия причина за смъртта ѝ е „кахексия³ до степен на маразъм⁴ и анемия, довела до дистрофични промени в паренхимните органи – мастна дистрофия и кафява атрофия на миокарда /тигрово сърце/, мастна дистрофия на черния дроб, паренхимна дистрофия в бъбреците. Развилите се фуксинофилни некрози в миофибриите са довели до ритъмни нарушения и остра сърдечна недостатъчност, явяваща се причина за настъпилата смърт. Данни за сепси[с] не се установиха.”

Разследване тогава не е проведено. Нито полицията, нито прокуратурата са сезирани относно смъртта на Н. – според резултатите от аутопсията, смърт изцяло от патологично недохранване.

През 2010 г. БХК и Главният прокурор се договарят за извършване на съвместни проверки във всички институции за деца и младежи с умствена изостаналост в страната, както и за сътрудничество при разследване на евентуалните престъпления там. Това споразумение е вследствие съдебно дело, което БХК завежда от свое име срещу Прокуратурата на Република България (ПРБ) по Закона за защита от дискриминация, в което твърди пред гражданския съд, че, да не бяха децата от „домовете” с ментални увреждания и институционализирани, т.е. лишени от семейства и социална общност, които да се застъпват за тях, прокуратурата щеше да разследва установените от самата нея данни за тяхното тежко занемаряване и висока смъртност. Делото е заведено след искане на БХК до ПРБ да се проверят всички т. нар. „домове” с цел разкриване на престъпни злоупотреби с децата и младежите с ментални увреждания, затворени в тях. След извършване на разпоредените от ВКП тогава предварителни проверки никоя прокуратура не образува разследване за никой „дом”, въпреки множеството данни, които самите прокурори установяват, за тежки дефицити в институционалната грижа за т. нар. „домуващи” и голям брой детски смърти – 75, за период от 8 години.

Обвинението, че прокуратурата дискриминира децата от „домовете” на основа увреждане и социален статус, получава широк отзвук в българското общество и принуждава ръководството на ПРБ да предприеме действия за корекция на тази публична перцепция. Резултатите от съвместните проверки на прокуратурата и БХК са шокиращи данни за огромен брой смърти на деца – 278, в период от 10 години, голям дял от които вследствие недохранване и занемара. Тези разкрития също получават широк отзвук в обществото, вследствие на което прокуратурата, в лицето на главния прокурор и на заместник-главен прокурор, се задължава публично да разследва и установи фактите относно всяка смърт и всяка злоупотреба с живи деца.

³ Според медицинския речник на електронния портал arimedia.bg **кахексия** (cachexia) представлява крайна степен на изтощение на организма, рязко измършавяване. Наблюдава се при тежки хронични заболявания, особено при злокачествени тумори, като се съчетава с изразена дехидратация, анемия, мускулна атрофия.

⁴ **Маразъм** (marasmus) представлява белтъчно-енергийно недохранване при деца. Представлява III-та, крайна степен на хипотрофия или кахексия – подкожната мастна тъкан е изчезнала по цялото тяло, телесната маса е с повече от 40% под нормата за ръста, коремът е балониран, очите са хлътнали.

На 24 юни 2010 г., след съвместната проверка на БХК и Районна прокуратура - Търговище в ДДМУИ – Стража, е изготвен доклад от прокуратурата. По повод смъртта на Н. е записано, че „[н]аличната документация в дома посочва [като] причина за смъртта сърдечна недостатъчност. Аутопсия не е извършена.⁵ От записванията в рапортната книга и от ЛАК⁶ е видно, че за лицето са полагани грижи от медицинския персонал на дома, уведомявани са медицински специалисти и са изпълнявани техните предписания.“ В доклада е посочено още: „Видно от събраните при проверката материали, за децата са полагани необходимите грижи, въпреки лошото администриране и водене на документацията. Здравните досиета са формирани от 2008 насам. Преди това медицинската документация е хаотична и несистематизирана.“ Представителите на БХК, участвали в проверката на този ДДМУИ, подписват доклада на прокуратурата с особено мнение, в което изразяват несъгласието си с неговата противоречивост и необоснованост.

С постановление от 24 септември 2010 г. прокурор от Окръжна прокуратура – Търговище (ОП - Търговище) образува досъдебно производство по чл. 123 от Наказателния кодекс срещу неизвестен извършител за това, че е причинил смъртта на Н.. Сроктът на досъдебното производство е удължаван два пъти.

Разпитани са единадесет лица от персонала на „дома“, като в рамките на тези разпити въпросните свидетели са разпитвани за още две починали деца от институцията, за които са образувани отделни досъдебни производства. Вследствие разпитите им са повърхностни и схематични. Свидетелите, например, не са разпитани за раната в ухото на детето, нито за точната дата, на която е започнало да отказва храна, нито за динамиката в теглото му преди това.

По досъдебното производство дават показания две лекарки от МБАЛ – Търговище, които твърдят, че смъртта на момичето е обусловена от нарушенията в кръвосъсирването му (коагулопатия, ДИК синдром), които били в напреднал стадий и, според едната от тях, необратими, а според другата – с малка вероятност за преодоляване. Тези лекарки не сочат като причина за смъртта кахексия/ маразъм и не споменават това заболяване.

Назначена е една разширена съдебномедицинска експертиза, в която взимат участие и лекари от МБАЛ - Търговище. Тези вещи лица, част от които обвързани с болницата, където умира Н., заключават, че причината за смъртта е „кахексия (тежко измършавяване), което е във връзка с тежката умствена изостаналост, които от своя страна са довели до сериозни нарушения на обмяната на веществата и полиорганна недостатъчност. Заболяванията [с]епсис, ДИК синдром, [х]еморагична диатеза са били овладени вследствие на проведеното лечение. [...] [О]лигофренията е довела до кахексията, тежките метаболитни нарушения и полиорганна недостатъчност, вследствие на недобро приемане и усвояване на хранителни вещества, което е довело до настъпване на смъртта. Тежката умствена изостаналост, довела до кахексията и полиорганна недостатъчност, е била в пряка и непосредствена причинна връзка с настъпването на смъртта.”

⁵ Впоследствие обаче протокол за такава се оказва наличен, вж. по-горе, стр. 2.

⁶ Съкращение за „личен амбулаторен картон”.

С постановление от 5 април 2011 г. окръжният прокурор прекратява наказателното производство поради липса на престъпление. Това постановление е потвърдено на 24 юни 2011 г. от Апелативна прокуратура – Варна (АП - Варна). На 2 февруари 2012 г. БХК подава сигнал срещу постановлението на АП - Варна, като атакува заключението на вещите лица, че Н. е починала вследствие „олигофрения”, довела до кахексия, като недоказано и порочно, тъй като умствената изостаналост не е нито смъртоносна, нито може, сама по себе си, да обуслови тежко измършавяване, освен ако не е налице тежко, системно, съставомерно negliжиране на детето. На 6 април 2012 г. Върховна касационна прокуратура (ВКП) отхвърля сигнала на БХК и потвърждава постановленията на долустоящите прокурори. Постановлението на ВКП е окончателно. В мотивите си и трите прокуратури приемат, че за Н. са полагани грижи с оглед състоянието ѝ, заболяванията ѝ са установени навреме, лечението ѝ било адекватно, а причината за смъртта ѝ - обусловена от умствената ѝ изостаналост.

Оплаквания

Твърдим, че България отговаря по **Член 2, 3, 13 и 14** от Конвенцията за нарушения на:

1. Правото на живот на Н. по Член 2 – в *материален* аспект, поради системното лишаване на детето от адекватни, своевременни грижи и медицинска помощ от персонала на дома и болницата, довело в крайна сметка до смъртта му от тежко недохранване.
2. Правото на живот на Н. по Член 2 - в *процесуален* аспект, поради провала на властите да проведат всестранно, пълно и обективно разследване на причините за смъртта на момичето. Разследването страда, освен от тежки непълноти и предубеденост срещу жертвата, и от непримирими противоречия.
3. Правото на Н. на свобода от нечовешко/ унизително отношение по Член 3 – в *материален* аспект, поради системното неосигуряване от страна на персонала на дома и болницата на достатъчно и навременни грижи за предотвратяване и преодоляване на тежкото недохранване и другите заболявания, от които Н. е страдала, както и поради това, че момичето е било връзвано в болницата.
4. Правото на Н. на свобода от нечовешко/ унизително отношение по Член 3 – в *процесуален* аспект, поради непровеждането на всестранно, обективно и пълно разследване от страна на националните власти относно липсата на адекватни здравни грижи за момичето и относно имобилизацията му в болницата. Разследването страда, освен от тежки непълноти и предубеденост срещу жертвата, и от непримирими противоречия.
5. Правото на Н. на свобода от дискриминация по Член 14 във връзка с Член 2 – поради неравно третиране, основано на психофизическо увреждане и социален статус (институционализираност), състоящо се в а) системното непредоставяне на достатъчна, съответна и навременна здравна грижа и медицинска помощ на момичето, довело до смъртта му, и в б) обстоятелството, че прокуратурата, проактивно и без реално да разследва, оправдава смъртта на детето с неговата умствена изостаналост. Твърдим, че ако момичето не беше с умствена изостаналост, затворено в институция и лишено от близки, които да се застъпват за него, наказателноправните власти щяха да проведат по-пълно, всестранно и обективно разследване на смъртта му и нямаше да я нормализират, като приемат произволно, че е присъща на увреждането му. Твърдим също така, че ако детето не беше с увреждания и институционализирано, служителите, натоварени да се грижат за него, на първо

място нямаше да си позволят така да занемарят здравето и живота му, като системно го лишават от жизненонеобходими грижи и лечение, че да причинят смъртта му, по същество, от глад на организма.

6. Правото на Н. на свобода от дискриминация по Член 14 във връзка с Член 3 – поради неравно третиране, основано на психофизическо увреждане и социален статус (институционализираност), състоящо се в а) системното непредоставяне на достатъчна, съответна и навременна здравна грижа и медицинска помощ на момичето, довело до негови тежки психофизически страдания приживе, и в б) обстоятелството, че прокуратурата, проактивно и без реално да разследва, оправдава тежкото болезнено състояние на детето с неговата умствена изостаналост, т.е. със защитения признак „увреждане”. Твърдим, че ако момичето не беше с умствена изостаналост, затворено в институция и лишено от близки, които да се застъпват за него, наказателноправните власти щяха да проведат по-пълно, всестранно и обективно разследване на довеждането му до процесното тежко патологично състояние и нямаше да нормализират последното, като приемат произволно, че е присъщо на увреждането на детето. Твърдим също така, че ако детето не беше с увреждания и институционализирано, служителите, натоварени да се грижат за него, на първо място нямаше да си позволят така да занемарят здравето и живота му, като системно го лишават от жизненонеобходими грижи и лечение, че да му причинят процесните мъки приживе.
7. Правото на Н. на ефективно средство за защита по Член 13 във връзка с правото ѝ на свобода от дискриминация при осъществяване на процедурните ѝ права по Член 2 и 3 - поради безплодността на опита на БХК да осигури с правни и застъпнически средства равна, недискриминационна наказателноправна закрила на институционализираните деца, в това число лично на Н., от страна на прокуратурата посредством адекватно разследване на злоупотребите с тях в институциите.

С уважение,

адв. Маргарита Илиева